
Arbete befordrar hälsa och välbefinnande och förhindrar många tillfällen till synd

Ökat välbefinnande konsumeras ofta delvis i form av minskat arbete, t ex som längre semester vilket kan erbjuda fler tillfällen till synd. Detta helt i enlighet med ekonomisk teori. På senare tid har arbetstiden kommit i fokus, både i politiken och i medierna, som ett möjligt botemedel till det allt överskuggande politiska problemet – arbetslösheten. En ny kommitté har tillsatts för att dryfta bl a detta. En tidigare utredning, SOU 1989:53, var tämligen pessimistisk om möjligheterna att öka sysselsättningen genom arbetstidsförkortning.

Några av myterna om arbetstidsreformer punkterades i en *DN*-ledare den 9/12 1995. Det finns emellertid skäl att utveckla ett par kompletterande resonemang som ytterligare belyser att reformen löper stor risk att bli rent kontraproduktiv. Dessutom är det viktigt att inte glömma bort effekterna på välbefinnandet.

Tanken med arbetstidsförkortningar är att fler kan sysselsättas om man delar på arbetstillfällena, eller reducerar den reglerade arbetstiden. I sin enklaste form vilar argumentet på samma lösa grund som föreställningar om att teknologins framsteg, alternativt invandrarna, stjäl våra jobb, nämligen föreställningen om att det finns ett fixt behov av arbetade timmar och en fix storlek på arbetskraften. Ett så-

dant resonemang förbigår prisbildningen på arbetsmarknaden såväl som konsekvenserna av ransonering på densamma. Vi börjar med prisbildningen.

Den enda rimliga definitionen av arbetslöshet är en situation där delar av arbetskraften saknar möjlighet att arbeta så mycket som de skulle önska vid den rådande lönenivån. Enbart produktivetsförändringar kan därmed *inte* ge upphov till arbetslöshet. En ökad produktivitet tenderar i och för sig att ge höjda reallöner varvid en del personer mycket väl kan tänkas konsumera mer fritid. Men det är i så fall i högsta grad ett frivilligt beslut. Dessutom är det inte så att arbetslösheten minskar bara för att man gör ett större antal människor *partiellt* arbetslösa. Den syns kanske mindre och blir i bästa fall jämnare fördelad, men existerar gör den likafullt. Grundproblemet är istället den dåligt fungerande arbetsmarknaden. Utan en ökad lönespridning kommer exempelvis grupper med låg produktivitet (t ex ungdomar) och grupper med svårigheter att signalera sin produktivitet (t ex invandrare) att ha problem med att etablera sig på den reguljära arbetsmarknaden. De sociala kostnaderna av en sådan segregering kan på sikt bli enorma.

Den kanske allvarligaste följden av

att ransonera arbetskraftsutbudet har att göra med att ransoneringsen skulle slå också mot arbetskraft som det råder brist på och som alltså *inte* kan ersättas med arbetslösa. Det är nämligen vanligt att olika typer av arbetskraft är komplementära i produktionsprocessen. Ju fler arbetare ett företag anställer desto högre blir värdet (marginalprodukten) av varje ingenjör och vice versa. Minskar man arbetskraften i bristyrken, blir följden att efterfrågan på *andra* typer av arbetskraft minskar. Det finns alltså en risk för att en arbetstidsförkortning kan öka den totala arbetslösheten och troligen också minska BNP genom en försämrad resursallokering.

Slutligen kan man fråga sig om det *överhuvud* taget är rimligt att lagstifta bort möjligheten för arbetstagare och arbetsgivare att frivilligt sluta avtal som reglerar arbetstiden. Arbetstagarerna är ju inte någon homogen massa med likartade behov och livssituation. Barnfamiljer kan ha de mest skiftande önskemål om arbetstider beroende på vilken typ av barnomsorg man föredrar och många ungdomar är beredda att arbeta hårt under begränsade perioder för att finansiera exempelvis resor. En reglering som begränsar dessa möjligheter har uppenbara negativa effekter på välfärden. Dessutom undrar man hur efterlevnaden skall kunna kontrolleras. Vem hindrar eftersökta yrkesgrupper från att "fuska" genom att arbeta mer än tillåtet eller genom att övergå till att bli egenföretagare?

Ett illa genomtänkt experimenterande med arbetstidslagstiftningen förefaller alltså vara en *synnerligen* riskabel strategi. Av det skälet är det beklämmande att en arbetstidsreform

ibland förs fram som något av en gratislunch. De produktivitetsökningar som arbetstidsförkortningen ger upphov till (av okänd anledning) skulle räcka för att "finansiera" reformen med bibehållen månadslön. Om detta vore sant skulle det inte behövas någon lagstiftning för att få en arbetstidsminskning till stånd. Det skulle nämligen ligga i företagets egenintresse att *självmant* begränsa arbetstiden.

Företrädare för arbetstidsförkortning hänvisar ofta till positiva europeiska erfarenheter, bl a från Tyskland, men bortser i regel från att USA som har en mindre reglerad arbetsmarknad också plågas mindre av arbetslöshet. Den amerikanska arbetsmarknaden präglas av såväl större fluktuationer som större inkomstskillnader än den europeiska.

Det är dags att inse att arbetsmarknaden i många avseenden är en marknad som andra. Så länge avtalsförhandlingarna mynnar ut i rigida lönestrukturer kommer arbetsmarknaden att präglas av både utbuds- och efterfrågeöverskott. Varken arbetstidsreformer eller arbetsmarknadspolitik kan utgöra något långsiktigt substitut för en sund lönebildning. Tvärtom är det kanske nödvändigt att låta arbetsmarknadens parter ta ett större ansvar för konsekvenserna av felsatta löner.

JONAS HÄCKNER
STEN NYBERG